

שבת טיש

ספורים ואגדות • פנינים ופרפראות • מדות והליכות

זמני השבת - ירושלים

הדלקת הנרות: 16.17

צאת השבת: 17.33

רבנו תם: 18.11

מתוך הספר "שבת טיש"
כרך שישי בסדרה בע"ה

פנינים

ואלה שמות בני ישראל הבאים (א, א) - נזכרים ונשיב, לרמז לדברי הנביא ישעיה "ציון במשפט תפודה ושיבה בצדקה", כי הנאולה תבוא בזכות הצדקה. (הרמ"ע מפאנו)

ואל"ה נזכרים ונשיב, כי על מכירת יוסף באו מצרימה, שהוציאו דבתו רעה אל אביהם. (הרמ"ע מפאנו)

ותשלח את-אמתה (ב, ה) - דרשו חז"ל שבתיה בת פרעה ששלחה את ידה למרחוק, ונשתרבה ידה אמות הרבה עד שהגיעה לחבה בה היה משה רבנו. ותמה רבי מגדל מקוצק: איך עלה בדעת בתיה לשלח את ידה בעודה עומדת במרחק גדול? והשיב, כי כאשר יש לאדם רצון עז, אפשר לשבר את כל העוכבים והמניעות באמצעותו ולהשיג את כל הרצונות. והרמ"ע מפאנו: "אמת", שמבת פרעה אפשר ללמוד, כי בבדי להציל נפש מישוראל, יש לנסות את כל הדרכים, גם כאלו שישכח אנוש אי אפשר שתבוא הצלחה מאפן זה, ומכילמקום יש לנסות, ואז מסייעים מן השמים. (לב שמחה)

ויגדל משה ויצא אל-אחיו וראו בסבלתם (ב, א) - נתן עיניו ולבו להיות מצר עליהם (רש"י). אמר רבי משה מרדכי מלכות, כי בזמירות יום השבת אומרים בפיוט: "שבטי קה לישראל עדות בצרתם לו צר", ללמדך שהעדות לאדם שהוא משבטי קה, אם בצרתם של ישראל לו צר - שמשותפתה הוא בצרת הכלל והפרט. (אוצרות תהו)

אחיה אשר אחיה (ג, יד) - בפעם שפרד יעקב אבינו את בניו, חשב שבמלכות ק"ץ שנים יגאלו מצרים, מפני שבמכירת יוסף השתתפו תשעה אחים ופגמו בשם אחיה"ה שהוא גימטריא כ"א, ואם נכפיל כ"א בתשע נקודות השתתף, עולה במנין קפ"ט, וממילא ידע שבשנת ק"ץ יצאו מהגלות, ולכן בקש לגלות את הק"ץ. אבל נעלמה ממנו הדיעה שבמכירה צרפו האחים גם את השכינה הקדושה ונשלמו לעשרה, וכשנכפיל עשרה בשם אחיה"ה שהוא כ"א עולה במספר ר"י, ואכן גלות מצרים היתה ר"י שנים. אך משה רבנו אכן ידע שהם צרפו את השכינה, אבל חשב שהם פגמו בשם הוי"ה שמספרו כ"ו, וכשנכפיל כ"ו במספר עשר עולה ר"ס שנים, ולכן נאמר "ויגדל ה' בי ס"ד לאות", דהינו שמושה רבנו ראה שגלות מצרים תהיה כמנין ס"ד שנים, ולפי חשבונות היה צריך עדין להשלים את המספר עד ר"ס שנים, ולכן אמר לו הקב"ה "אחיה אשר אחיה", שגלה לו שהם לא פגמו בשם הוי"ה אלא בשם אחיה"ה, ולפי זה נשלם המנין וקבא עת הגאולה. (רבי משה מוסקטוול)

והיה כי תלכו לא תלכו ריקם (ג, כא) - אין והיה אלא לשון שמחה, אם תלכו עם מדת השמחה, אז כבר לא תלכו ריקם! (הרמ"ב ביהמ"ד מפאנו)

לא תאספון לתת תבן (ה, י) - למה נאמר 'תאספון' באל"ף ולא 'תאספו'? אלא שזו היתה מטרת פרעה הישע, למנע את האספה של בני ישראל, את האחרות והאחרות ביניהם. וזו גם עצת היצר בכל הדורות, מפני שיועד הוא שאין בהם של ישראל אלא באהדותם. (רבי דוד מלכות)

ספורים בפרשה

למה תבה רעה (א, י)

אדם אחד יצא לדרך עם ילדיו, כשמגמת פניהם להגיע לעירה הסמוכה לקוץ'ני. על אם הדרך ראה אחד הילדים הקטנים עצי פרי הנטועים בפרדס שבצד הדרך. חמד את הפרות הפשלים ונטל אחד מהם. אביו בקש לחנכו ולהשריש בקרבו עד כמה חמור עון הגזל, ולכן ישר אותו בשבט לשונו על העון החמור של נטילת דבר מהזולת, ואף סטר לו על פניו. לפתע שמעו מאחוריהם צעקה רמה, והם הסתובבו לאחור בבהלה. והנה הם רואים גוי זקן יוצא לקראתם, והלה ספר כי הוא בעל הפרדס, ו"לכי נחמץ כשראיתי שהבית את בנה הקטן! והמשיך: "ואם תשמע לעצתי, הזהר שלא תפה שום ילד מישוראל, כי כל אחד מהם יכול לגדל ולהיות אילן מפאר". והחל בספור חייו המפלא: "אני היום בן מאה ושבע שנים, ובהיותי צעיר לימים בהנתי כשופט בעיר קוץ'ני. יום אחד קבלתי הודעה רשמית מעיר הבירה פטרבורג, כי בעוד שבועים ימים עתידה להגיע משלחת ממשלתית לקוץ'ני. כדי לערוך חפוש רחב בבית המגיד מקוץ'ני, ולגלות אצלו ספרים שאינם מזהים בבקרת העניין הממשלתי, והמחזיק בביתו ספרים כאלו עובר על החק וצפוי לענש כבד. פשנודע לי הדבר, עליתי מיד אל בית המגיד הקדוש, ונליתי לו על הפקרת הקומשקשת לבוא. היתה כאן בודאי הלשנה מצד מתנגדיו של המגיד שבקשו להרע לו, אולם בזכות המידע שהוא קבל ממני, הקדים רפואה למכה ודאג להוציא מהבית כל ספר חשוד. ואכן, כאשר הגיעה המשלחת וערכה חפוש מדקדק בביתו ובבית מדרשו של הרבי, לא נמצא בהם כל דפי, והמגיד נצל מן הספקה. עם שף הסערה שלח המגיד לזמן אותי אליו, ואמר לי כי הוא מביר לי טובה על פעלתי האמיצה, ויכול אני לבחר בין שתי הפרכות שהוא רוצה לברכני, בפעירות מלפנת או באריכות ימים. בחרתי באריכות ימים, כיון שהייתי כבר עשיר מפלג ולא היה חסר לי דבר, ואכן ברכתו של המגיד התקיימה בי בהצלחה. והנה אני פאמור עתה בן מאה ושבע שנים, ומעולם לא נחליתי ולא נחלשתי, ואף לא ידעתי מהו כאב שנים... ולכן דע קה, כי אין להכות שום ילד מישוראל, כי אינך יודע איזה צדיק יהיה כשיגדל..."

כי כבד'פה וכבד לשון אנכי (ה, י)

ה'אהבת ישראל" מוז'ניץ ה'ך פעם עם רבי שלמה אלקסנדר'י שרייבר מסרט, שהיה נכדו של החת"ם סופר ובעל השפעה אצל השלטונות, אל מושל אחד, כדי לפעל אצלו למען יהודים. הרבי נאלץ לזרז שם בשפה הגרמנית, ולאחר שיצא מהמושל שאל את בן לוחיו: "גו איך היתה השיחה שלי בגרמנית?" ורבי שלמה ענה בחייד: "שיחה מ'צלחת' בזו - הלואי על פרעה שנה כמותה... אבל על הטעם והחן שגשמעו משיחתה - הלואי עלי שנה כזו..." וכשספר זאת בנו ה'אמרי חיים" אמר: "אבא ידע ללמוד זה, לא לזרז בגרמנית..."

ויהי כי יראו המילדות את-האלקים (א, כא)

ה'ישועות משה" מוז'ניץ, דבר פעם עם אחד המשגיחים בשיבתו אודות הגישה הנכונה עם בחורים שמתקשים בלמודם, ואמר בשם אביו, כי בחור שאינו מדיק לאחרים, אף שאינו מצית לחלוטין לכל סדרי הישיבה, אין להוציאו מבת'ה מדרש. ואף שהוא מקשה על הצגת החנוכה את העבודה, יש להתמודד עמו ולהקדיש לו זמן ומחשבה כדי לסיעו בדרך זו. והרמ"ע מפאנו: "כפרשת שמות נאמר, כי הקב"ה נתן שכר למילדות במצרים ועשה להם בתים. ולכאורה הדבר תמוה, וכי בגלל שהמילדות נמנעו מלרצות את הילדים ולהשליכם ליאור, מניע להם שכר על כך? הלא זו חובתו הבסיסית של כל בראנוש, ומי יעלה בלבו לעשות כן? אלא בודאי זו היתה חובתן של המילדות, אלא שכן היו יכולות להתנער מהאחריות, להתפטר מעבודתם במילדות, ולהותיר את העבודה לאחרות. יכולות היו לברוח מהמערכת, לומר 'מה לנו ולצדקה הזו' ואני את נפשי הצלתי'. אולם הן לא עשו כן, אלא עמדו בגבורה לבצע את תפקידן במסירות, ולא הותירו לאחרות את העבודה, מתוך חשש שמא הללו אכן לא יעמדו בנפיון, ומרב פחד מגזרות פרעה ימיתו את ילדי ישראל. וזו אכן מדה אמתית של יראת-שמים! וסם הרבי: "והוא הדין עם מחנכי ישראל. כאשר רוצים להוציא תלמיד מבית-המדרש עקב כך שהוא לא הולך בתלם כמו שאר חבריו, פרוש הדבר שהמחנכים שלו מחפשים לעצמם 'חיים קלים', ומחפשים כיצד להתנער מהאחריות להתמודד עם הבעיות שמערימים קשיים על המערכת. אבל ירא-שמים אמתי לא מחפש פתרונות קסם, אלא עמל ויגע כדי למצא מסלות ללבו של החניך, ומסיע לכוננו בחם בנפתולי חייו".

ותאמר מילדי העברים זה (ב, א)

תמה רבי צבי יחזקאל מיכל'זון הי"ד מגדולי רבני ורש"א, למה אמרה בת-פרעה מילדי העברים בלשון רבים, ולא 'ילד עברי' זה? ואר על-פי הספור הנועד שהיה בימי מלכות אוסטר'ה הידועה, שפעם גזרה את השתדלן הנועד רבי שלמה זלמן קרוב, שבהן בדיון וראש הקהל בפרגא, כדי לנסות להתחנן לבטול הגזרה. בעמוד לפני שרי-הפנים, פרוץ השתדלן לבטול מו, והחל לצעק מנהמת לבו מבלי יכלת שליטה על רגשותיו. גער בו השר: "מדוע אתה צועק? והרי דברי חכמים בנחת נשמעים?" ורבי זלמן השיב: "אין כאן צעקה אחת של אדם אחד, אלא מתוך רגזי בוקעים אנוחותיהם של רבבות יהודי הקדינה שגאנקים תחת הגזרה הנוראה!" וכך היה עם משה רבנו, שבשעה שפתחה בתיה את התבה ראתה "והנה נער בוכה", ומפרש רש"י שהיה קולו פנער, ותמכה בודאי בת פרעה בלבה איך תינוק קטן בוכה וקולו פנער בוגר? ולכן אמרה מיד "מילדי העברים זה!" אין כאן קולו של תינוק זה לבד, אלא בקולו משקעים קולותיהם של כל ילדי העברים..."

וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע לָמָּה תִּבָּה רָעָךְ

בִּפְרָשְׁתֵּנוּ מִסֵּפֶר עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁלֹּאֲחֵר שֶׁנֶּדְרַבְרִית פְּרָעָה יֵצֵא אֶל אֲחִיו וְרָאָה בִּסְבֻלָּתוֹ: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן רָאָה אִישׁ מִצֵּר מִמֶּה אִישׁ עֲבָרִי מֵאֲחִיו, וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ, וַיֵּד אֶת הַמִּצְרִי וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוּל. לְמַחֲרָת, שׁוּב יֵצֵא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְהִנֵּה שְׁנֵי אֲנָשִׁים עֲבָרִים נִצִּים, וַיֹּאמֶר לְרָשָׁע "לָמָּה תִּכָּה רֵעֶךָ?" וְאוֹתוֹ רָשָׁע הִשִּׁיב וַאֲמָר "מִי שָׂמַד לֹאִישׁ שֶׁר וַשֵּׁפֶט עָלָיו, הִלְהִרְגֵנִי אִתָּה! אִמָּר בְּאָשֶׁר הִרְגֵּת אֶת הַמִּצְרִי!?" וַאֲמָר מֹשֶׁה "אֲכֹן נֹדַע הִדְבָּר!" וַיִּדְרֹשׁ בִּסְפֶּר "קִנְיָן לְדוֹד" דְּרוּשׁ נֶאֱדָה עַל־כֵּךְ. שֶׁכֵּן לְכַאוּרָה תִּמְנָה מֵהֵיכָן יֵדַע מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּאָשֶׁר רָאָה אֶת שְׁנֵי הָעֲבָרִים נִצִּים, מִי מִבִּינֵיהֶם הִצְדִּיק וּמִי הִרְשָׁע? וּמִסְמָד לְכֵךְ "מִה" שֶׁמִּסְפָּרִים מִחֻכָּם אֶחָד, שֶׁהִיָּה בֹא לְכִנְיֹו מִשֵּׁפֶט שְׁנֵי אֲנָשִׁים, אֲדוֹן עִם עֲבָדוֹ אֲשֶׁר בָּאוּ מִמְדִּינָה וְחֻקָּה, וְאֶחָד אִמָּר אֲנִי הָאֲדוֹן וְהָאֲחֵר הָעֲבָד, וְהָאֲחֵר אִמָּר בַּהֲפֹךְ. וְשִׁעָה הַחֲכָם בַּחֲכָמָה וְצִוָּה לְצִאת חֻצָּה, וְכַאֲשֶׁר יֵצֵאוּ לֹא הִרְחִיקוּ, קָרָא וַיֹּאמֶר 'הָעֲבָד יְבוֹא נָא הֵנָּה!' פֶּנָּה הָעֲבָד אַחֲרֵי קוֹל הָרֵב לְשִׁמְעַם אֶל דְּבָרָיו, וּמִדֵּי הֵבִין הָרֵב כִּי הוּא הָעֲבָד... וְכֵךְ הָיָה עִם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ שֶׁ"רָאָה שְׁנֵי אֲנָשִׁים נִצִּים וְלֹא יֵדַע מִי הִצְדִּיק וּמִי הִרְשָׁע, אִךְ בְּאָשֶׁר אִמָּר לָהֶם 'רָשָׁע' לָמָּה תִּכָּה רֵעֶךָ' הָרִים אֶחָד קוֹלוֹ לְהִשָּׁיב בְּעִזָּזוֹ, וְהֵבִין מִזֶּה כִּי הוּא בְּאִמָּת הָרָשָׁע, וַיֹּאמֶר אֲכֹן נֹדַע הִדְבָּר מִי הִרְשָׁע..."

ובמקשה זה ארע אכן במציאות עם ה"נודע ביהודה", במספר בספר "מאוצרנו הישן": יום אחד באו אל ה"נודע ביהודה" לדירתו שני בעלי דברים, שאחד מהם היה לבוש בגדים מרפטים, בגדי עגלון, והשני מראהו כמראה סוחר אמיד. עמד הראשון וספר, כשעיניו יורדות דמעות, שסוחר תבואות הוא מעיר רחוקה, והנה שכר את בעלי הדיו השני, את העגלון, שיסיענו לפראג. בדרך, כשהם עוברים ביער עבות, התנפל העגלון עליו, כפה אותו לתת לו את כל כספו שהיה עמו, ולא זו בלבד, אלא אף הכריחו להחליף עמו את בגדיו: הוא, הסוחר העשיר, נאלץ להסיר מעליו את בגדיו היקרים וללבוש את בגדיו של העגלון, וכן לתפס את מקומו, לטל את המושבות, וכך הגיעו לפראג. וכאן העגלון הגזלן מראה את עצמו כסוחר גדול, והוא השדוד, מסתובב בלא פרוטה בכיסו, רץ והשוט בידו ומספר לכל את דבר האסון שארע לו, ואין אדם מאמין לדבריו, ואף לזעגים לו. רק לאחר תחנונים ובכי מר, עלה בידו להטות את לבם של אנשים אחדים מאנשי המקום שיאלצו את הגזלן לבוא עמו לדירתו.

”ומה בפניך?” פנה ה”נודע ביהודה” אל השני, שגנאָה כסוֹחַר אַמיד. ”וכי מה אמר? חַדֵּךְ הֵלֶּה, ”עֵינֵי הַרְוֹאוֹת, רַבִּי, וְדָבָר וְגוֹלֵי הוּא לְכַל, שִׁיהִי זֶה אֵינוֹ אֶלָּא חֶסֶד-דָּעָה, מִסָּבוּ, שֶׁתִּקְפוּ שְׁעוֹן לְחֹשֶׁב שֶׁהוּא הַסּוֹחַר וְאֵי הָעֵנִילוֹן, וְזֶה יוֹמִים הוּא רֶץ אַחֲרֵי בְּרוּחוֹת הָעִיר, וְאֵין אֵי יוֹדֵעַ בִּיצַד אַחֲלָץ מִמּוֹנוֹ”. הַתְּחִיל ה”נודע ביהודה” לְחַקֵּר אֶת הַשְּׂנִים, אֲבָל שְׂנֵיהֶם עָמְדוּ בַּתְּקוּף עַל טַעֲנוֹתֵיהֶם, וְלֹא הָיָה אֲפָשֶׁר לְהִגִּיעַ לְחֹקֵר הַדְּבָרִים. אֲמַר לָהֶם ה”נודע ביהודה” כִּי יֵשׁוּבוּ וְיִבְאוּ אֵלָיו לְמַחֲרָת בַּבֶּקֶר, וְאֵז יִפְסַק אֶת דִּינוֹ.

משה'לכו להם, קרא אליהו הנביא ביהודה את השמש וצוה עליו, שישעה שיבואו השנים למחרת, לא יניח להם בשום אופן להכנס לחדרו, אלא יושבים בחדר סמוך ויאמר להם להמתין. ואבן, למחרת בבקר השכם באו השנים. חלפה מחצית השעה, חלפה שעה, ואין השמש מניח להם להכנס אל הרב. עליהם להמתין. חלפו שעות, חלפו שלש שעות, קצרה רוחו של המתבע, והוא מנסה לתת בידו של השמש מטבע של כסף, שיציל וישתדל אצל הרב שיקבלם. השמש משיב שאי אפשר הדבר, אין מה לעשות, הרב אומר להמתין, ואין עליהם אלא לשבת ולהמתין.

ההגיעה שעת הצהריים, ושני בעלי-הדין יושבים בעל גחלים לוהטות, ונפשם יוצאת למעט אכל. מן החדר הסמוך הם שומעים את קולו של הרב היושב ולומד, ואת צעדיו כשהוא מהלך בחדרו אנה ואנה, כאילו נשכח ממנו כליל שבעלי-דין ממתנים לו. כשעלה בהם המתח והגיע לשיאו, פתח פתאום ה"נודע ביהודה" את הדלת, וקרא בקול רם: "העגלון, הכנס!" האיש שהיה לבוש כסוחר אמיד נרתע ממקומו ואץ אל הרב, ואילו השני שהיה לבוש בגדי עגלון נשאר יושב במקומו... ברגע זה, בבית אחד, נתברר מיהו העגלון ומיהו הסוחר...

וּמַעֲשֵׂה מַעֲיִן זֶה, אֵךְ בְּאֶפֶן חַיִּיבֵי עִם צְדִיקִים גְּדוּלֵי תוֹרָה נוֹדְעִים, אֶרֶע עִם הָאֲחִים הַקְדוּשִׁים לְבֵית הַלְלוּיִים הַדּוֹרִיץ, רַבִּי שְׂמוּאֵל שְׁמֶלְקָא מְנִיקְלָשׁוּבוּרְג וְרַבִּי פִינְחָס בֶּעַל הַפֶּלְאָה. הַשְּׁנַיִם לָמְדוּ תַחֲלָה מִפִּי הַגֵּר"א מוֹיִלְנָא, וְכִשְׁתַּפְּרָסֶם שָׁמוּ שֶׁל הַמַּגִּיד הַגָּדוֹל מִמְזִירֵטֶש, נִסְעוּ לִשְׁחַר אֶת פָּנָיו וְהָיוּ לְגְדוּלֵי חֲסִידָיו.

באותם ימים התפנו כסאות הרבנות בשתי קהלות חשובות וידועות בארץ אשכנז, קהלת ניקלשבורג וקהלת פרנקפורט-א-מין. שני האחים קבלו הצעות להתמנות לרבנות הקהלות הללו, אך כיוון שקהלת פרנקפורט נחשבה גדולה וחשובה יותר מניקלשבורג, לא רצו ראשי הקהלות להכריע בעצמם לאן יפנה כל אחד מן האחים, והותרו את ההחלטה לרבנים עצמם. אולם מרב הענוה שבהם לא היו יכולים להגיע לידי הסכמה, וכל אחד בקש לכבד את אחיו ולהעניק לו את המנוי הבכיר של קהלת פרנקפורט. רבי שמואל שמלקא הגדול טען, כי הרבנות בפרנקפורט מתאימה לרבי פינחס, ששכר התפרסם באותם ימים כאחד מגדולי הדור, ואילו רבי פינחס עצמו חלק כבוד לאחיו הגדול שנועד בצדקותו וקדושתו. עד שנמנו ונמדו לשאל את פי רבם המגיד ממזריטש, וככל היצא מפיו יעשו. כאשר עמדו להכנס אל רבם, שוב החלו להתנחב ביניהם מי יבס ראשון, וכל אחד חלק כבוד לאחיו שהוא יבס לפניו, מחמת הענוה היתרה שבהם.

שָׁמַע הַמֶּלֶךְ מִחֶדְרָו אֶת הַנִּיחֹם בֵּין שְׁנֵי הָאָחִים, פָּתַח אֶת הַדֶּלֶת וְקָרָא בְּקוֹל: "יָבֵנּוּ תְּחִלָּה רֵבֵבָה שֶׁל נִינְקֶלְשְׁבוּרָה, שֶׁבֶן הַהוּא הָאֵחַ הַבְּכוֹר..." וַיְדַבֵּר זֶה פֶּתַח לָהֶם הַמֶּלֶךְ אֶת שְׁאֵלָתָם בְּבִתְרָאֲחַת, וַיֵּדְעוּ כֵּן עַל רֵבִי שְׁמוּאֵל שֶׁמֶלְקָא הַבְּכוֹר לִקְבֹּל אֶת הַמְּנוּי לְרֵבְנָת נִינְקֶלְשְׁבוּרָה, וְאֵלֹו רֵבִי פִינְחָס יִתְמֵנָה לְרֵבֵבָה שֶׁל פֶּרֶנְקֶפּוּרְט. כִּפִּי שְׂאֲכֹן הָיָה, וַיִּשְׁנֶיהֶם כִּהְיוּ בִּרְבֻנָּת קֹהֲלוֹת אֵלֹו עַד הַסְתַּלְקוֹתָם, וְשֶׁם מְנוּחָתָם כְּבוֹד.

ויסמך. כי בשוה"נ הרבי ר' שמלקא לניקלשבורג, ערכו לו בני הקהלה מעמד גדול של קבלת פנים וחלקו לו כבוד גדול, אך טרם יצא לקבל שלום מקהל הנאמרים, נכנס לחדרו ושמועיה אומר לעצמו פעמים רבות "שלוש עליכם הרב ודיקלשבורג" ושאר תארי כבוד. הדבר היה לפלא בעיני השומעים. אך הוא הסביר להם כי עשה זאת כדי להאמין בלבו את הכבוד הגדול שמכבדים אותו, כך שהוא מכבד את עצמו בתארי כבוד ורואה עד כמה מגדף הדבר... והוסיף ואמר כי הדבר רמזו בדברי המשנה באבות "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך" - הכבוד שאמנה מקבל מחברך, יהיה דומה לך כאילו אתה מכבד את עצמך...

רַבִּי בַלְפֹּן מֹשֶׁה הִכִּיחַ מִגְדָּלָא זי"ע
לְיוֹם הַהַלּוּלָא, י"ח בְּטַבַּת תש"י

רבה הראשי של צ'רפא שבתוניסיה, מחבר ספרים פורה בהרבה ממוקצעות התורה, ומקים עדה של תורה והלכה בצ'רפא. יינו של רבי שאול הכהן מצ'רפא בעל "לחם הכבודים", ומשפחת 'מ'הן אבר"ש' המייחסת אל רבי ישמעאל כהן גדול - א"י בן רבי 'ישמעאל', מיוחס כהנה עד עזרא הסופר.

פַּעַל רְבוֹת לַמָּעוֹן עֲנִי הַיָּמִי, וְעוֹדוֹ רַבִּים עַל מִצּוֹת מַשְׁעָרִי
כַּסְפִּים, אֶחָד פָּרִשְׁתָּ מֵאֲמָרִים וְחֻבְרוֹת עַל מִצְוָה זוֹ. תִּקַּן תִּקְוֹנוֹת
לְגִבִּית מָסָע וְיָרִישְׁתָּ בְּשׂוֹר לְטוֹבוֹת הָעֲנִיִּים, וְאִלּוּ הוּא עֲצֻמוֹ לֹא
הָיָה אוֹכֵל בְּשׂוֹר בְּיָמֵי הַחֹל לְמִירוֹת הַלְּשׁוֹנָה, וְהִיא אוֹמֵר: אֵיךְ יִעָרֵב
הַיָּד לֹאכֵל בְּשׂוֹר בְּיָמֵי הַשְּׁבוּעָה, בְּאִשֶּׁר יָדָם שָׁלֵם הָעֲנִיִּים אֵינָה מַשְׁתָּה
לֹאכֵל בְּשׂוֹר אֶפְלוּ מִשְׁבַּח?!
וְעוֹדוֹ רַבִּים עַל מִצּוֹת מַשְׁעָרִי כַּסְפִּים, אֶחָד פָּרִשְׁתָּ מֵאֲמָרִים וְחֻבְרוֹת עַל מִצְוָה זוֹ. תִּקַּן תִּקְוֹנוֹת לְגִבִּית מָסָע וְיָרִישְׁתָּ בְּשׂוֹר לְטוֹבוֹת הָעֲנִיִּים, וְאִלּוּ הוּא עֲצֻמוֹ לֹא הָיָה אוֹכֵל בְּשׂוֹר בְּיָמֵי הַחֹל לְמִירוֹת הַלְּשׁוֹנָה, וְהִיא אוֹמֵר: אֵיךְ יִעָרֵב הַיָּד לֹאכֵל בְּשׂוֹר בְּיָמֵי הַשְּׁבוּעָה, בְּאִשֶּׁר יָדָם שָׁלֵם הָעֲנִיִּים אֵינָה מַשְׁתָּה לֹאכֵל בְּשׂוֹר אֶפְלוּ מִשְׁבַּח?!

פעם היתה צעירת ששמים, וקורו תעניות ולא נענו. הורה הרב לחפש ולברקן בשכונת העניים, אם יש בהם תנים רעועים וצעולי'ם לקרם מכותם העניים, ואכן מצאם מקום בתים פאלי והם תקנו בידי בני העיר. לאחר שהם התקונים התפלל הרב וקורו שמי' ברכה, וראו כלם כי מן השמים נעצרו השמים כדי שלא לגעור את העניים, וכאשר בתי'הם תקנו נפתחו ארבות השמים לברכה.

מכריו הריבו אותו ב"כסלף הקמת הישר", וזוהי חכמה
הזאת הינה להפליא. פעם הבחור, כי היה חסדן, שיתן
סודם בעד סבתו, כמכתב שהגיע אליו, לא היה חסדן. וזוהי קדק
הבול בר דעת, כי יעשו בו שמוש וזוהי, לא יכיר שכל לשלשון.
במי מלמדת העולם השלמה, התורה המיון המהימני עד
שקלובתו חשן! שקלה במיום סקלובתו 35 פורק, הגיע עד
500- לפני חשן! וזוהי אחת מן סקלובתו של לביתו בלעולם ששן.
חשן של עשרים קולובתיו, חשן הרב סלובתו של חשן ששן
והתחקה אחז וקבל השלובת אכסור כי לא יקנה מהמסלובת עד
ששולבת לא קבלת אחז ממורחו.

נערץ היה גם על פני ערביי העיר, ונשתמרו בקוה ספורים על יהודים שנתבעו בידי ערבים בסכסוכים קמוניים, והוא הוציא את האמת לאמתה, גם כאשר היה הדבר לטובת הערבים. הללו לא הסתיירו לת הפעלתם, והכריזו כי "אין משפט כמשפט ישראל" ונתקשו שם שמים ברבים.

בקיאותו בתורה היתה לשם דבר, אולם למרות זאת לא סמך על זכרונו לעולם, ועל כל שאלה בהלכה שהיה נשאל, היה פותח את הספרים ובדק במקור מזה ההלכה. למרצוי תורה היה מיטיב לחיבוץ היטב את הלמוד לפני השעור, ולא לסמוך על הזכרון מהשהן שערב, שכן אז נמצא שהוא משפע מהתלמידים ולא הם מבקלים ממנו.

יוסיף דעת

בספרים רבים מובא 'מדרש' אגדה, כי ביקנה בת פרעה וצופרה בת יתרו, היו פתח, ויתגלה הארשתא בלא פערע חשדא ונחלקא באספיותן שו וחסדן מחמת טועני, כי יתכן ויהיו תומכות ויפליצו זה מזה כיצד שו לחתקמר לדרר תהורה ולדעא קופצא בלא שער, בער שו חשדא פערע טועני. שו טעני כי 'קדור' ע' משה' כוונתו נשא אריות משה, עמר שו ר' זעירא בלא מדע, וכן ר' פמינא שו בת יתרו, לא במשה עמר, שו ר' אבהו לא את בת יתרו, וכן לפי זה לא איהת צופרה בת יתרו אלא בת עמר ויזכר, ורק 'נשבתה ביד יתרו', ער, כותה תתא תמטוס ותרביח: ר' דבאי קר' לישא א' קדור ולדעא תוד' עמר, שו, בער בתותה בת שלושא אריות שו ר' בריה דרדא חשדא ביואר ע' שפחותיה ומכאן ויתא בתיקבה וירבה כהשך גדולה: ואין נשא משה את אחותו ויתא נשא בת יתרו: לא כוונתא: ר' זעירא: ועוד.

[illegible][illegible][illegible]

בי ביד חזקה ישלחם

בדורות העבר, התבססה ההכנסה העקרית ברוב הקהלות היהודיות ברוסיה, על "מס השחיטה", אותו היו מוסרים במכירה פומבית לכל המרבה במחיר, והסכום ששולם הזכין לרכישת המס. הקדש לקפת הקהלה להחזקת מוסדות הצבור.

בשנת תרכ"א התמנה רבי יהושע לבי דיסקין לרבנות העיר קובנא, ולאחר ימים מספר, כשהחל לבקר את מוסדות הקהלה, נחרד לגלות בהם עזובה רבה כתוצאה מחוסר משאבים. "היתכן?" הביע את פליאתו באזני הפרנסים, "קהלה עשירה כמו קובנא, ומוסדותיה בה עניים?" נאנחו הללו והחלו לספר, כי לפי תכנת השלטון העירוני, מוזכרת הקהלה בהקדשה פומבית ובנוכחות פקיד השלטון את מס הבשר, אחת לשלש שנים. וכדי לאפשר לכל החפץ בכך להשתתף במכירה ולעמוד על המקח, מחיב החק להודיע שבועים מראש על התאריך בו יתקיים המקדש. כך נהגו בעיר במשך שנים, ובעבר אכן נמכר המס לכל המרבה במחיר, ומוסדות הצבור נהנו ביד רחבה. אולם זה מספר שנים שמשפחה אמידה ותקיפה, שקלה גם מהלכים בבתי הרשויות, שחדה את הממונים כדי "שישכחו" להכריז מעודד מועד על מועד המקדש הקרוב, ומשפחה זו השתתרה על הצבור וזוכה בכל פעם מחדש במקדש, בהצעה נמוכה ביותר שהם עצמם הקציבו. היו כאלו שנסו להגיש קבלנה נגד הפקידים המשתתפים על שאינם מפרסמים בצבור את תאריך המקדש, ואכן ענין זה שב על תקנו, אלא שבשלי-היכלת בעיר חוששים מנחת זרועם של בני המשפחה האלימים, וחוששים לעמוד על המקח ולהעלות את דמי רכישת מס השחיטה. הגיעו הדברים לידי כך, שמשפחה זו כבר ראתה את עצמה כבעלי-חזקה על המס, ומשלמים לקפת הקהלה כדי רבע משווי האמתי, ואין פלא אפוא כיצד הגיעו מוסדות הצבור למצב של מצוקה.

רבי יהושע לבי לא חת פידוע מפני איש, ולבו היה כלב הארי. הוא לא היה מסגל לשאת על העול המקומם, אך תחלה נסה ללכת בדרך-ינגם. ביוון שההקדשה האחרונה התקדשה רק חדשים קדמ לכו, יגש להמתין אפוא עוד שלש שנים עד למכירה הבאה. מה שיגרם למוסדות קובנא להוטרב במצבם העגום, נסה הרב להשפיע על ראש המשפחה בעל הזכיון על מס השחיטה, להוסיף סכום נכבד על המחיר שקצב לעצמו. אלא שהלה התברר כחצוף ועז-פנים, והוא סרב להענות לבקשת הרב, ואף הוסיף להשחנות כי כלל לא חתם על כתב הרבנות, וקרא בעזות "האחד בא לגור וישפט שפוט"? רבי יהושע לבי לא הגיב, אך המתין לשעת-כשר.

עברו שלש שנים, וכשהתקרב יום המקדש של מס-הבשר בשנת תרכ"ד, זמן הרב פמה מעשירי העיר ודבר על לבם להיות נכונים לגאל את מס הבשר מידי העשיר הפלילי בכל מחיר, וכרוז יצא בפקדת הרב בכל פתח-הכנסת בעיר, כי כל בעל-יכלת חייב להיות נוכח במקדש. האולם הגדול היה מלא ביהודי העיר, ובהם גם המקרא דאתרא רבי יהושע לבי בעצמו. בשעה הקבועה עלו פקיד השלטון לנהל המקדש, ובמקביל פתח המקדש בסכום פטוט של מאה רובלים בלבד. המחיר טפס עד לשמונת אלפים רבל, המחיר ששלם הזכין השתלטון במקדש הקודם, ואין הודיע אחד מבני המשפחה של בעלי החזקה בטון של יחירות ופטרונות, כי "בהתחשב עם רבוי העניים בעיר, אנו מספקים להוסיף אלה רבלים על המחיר הקודם, ומחיר רכישת זכות המס יעמד על תשעת אלפים רבלים". קהל הנאספים ישב במבוכה ולא ידע כיצד לנהל. להעלות את המחיר המצער, פרושו של דבר התחרות והתנגדות עם הבריונים שאינם מוטלת על הבריות. אך לא להעלות, הרי הם עוברים על רצון רבם, ובעודם חוככים בידעם ומתקשים להחליט, עמד המקדש להודיע כי שוב מעברת הזכות לידי המשפחה המחזקת. אלא שכאן נעמד רבי יהושע לבי על רגליו, והודיע כי הוא מעלה את המחיר לחמש עשר אלה רבלים! ההלם היה נכר על פני כלם, ולאחר רגע התעשתו בני המשפחה השתלטנית והחלו להתלחש ביניהם בלעג על "הרב הדלפון שאין לו פרוטה בכיסו, והוא מתולוצץ על חשבון הצבור בנוקבו סכום שלא ראוי למיזיון..." גם פקיד השלטון עמדו נבוכים, שכן קבלו בקביעות שלמונים מידי בעלי-החזקה, ובעודם מגניבים מקטים לעברם כדי לבקש מהם עצה כיצד לנהל, פלס לו הרב דרך בין הנאספים, נגש אל הדוכן ומסר לפקיד המקדש אלה וחמש מאות רבל במזומן - עשרה אחוזים מהסכום שהציע, כפי שהחוק מחייב.

תדהמה אחזה בחבורת בעלי החזקה הקבועים, והם קלטו באחור כי הרב לא חושש מהם ומנחת זרועם, אך התעשתו מידי והעלו את השער לעשרים אלה רבלים. הם לא העלו על דעתם שמשישה יעז שוב להאבק בהם, אלא שעז רוחו של הרב גרם לעשרים אחרים לזקוף את גו, ובבת-אחת פג תקפה של המשפחה האלימה. החלה תחרות חזקה בין בעלי-היכלת, ולבסוף זכה אחד העשירים בזכות רכישת המס בסכום נכבד של ארבעים אלה רבל. השמחה בעיר היתה גדולה, שכן מוסדות הצדקה זכו מעתה להכנסה פי חמשה, ועניי העיר היו מלאי הוקרה לרבם האמין.

אלא ש"הרשעים כיום נגרש פי השקט לא יוכל, ויגרשו מימיו רפש וטיט", ובני המשפחה הגיעו לשפל חדש, כאשר העלילו על הרב הנערץ כי הוא עומד בקשרים עם ראשי המורדים הפולניים ותומך בהם בסכומי כסף גבוהים. היה זה אמןם לאחר דכוי המרד הפולני בידי הרוסים, אך עדן לא שקטו הרוחות, ועלילה כזו היתה בגדר מרדה במלכות שענשה חמור ביותר. את עלילתם תמכו הרשעים בעקבה, שרבי יהושע לבי פתח ברבנות טרם הגיעו לקובנא, בערים לומזא ומזריטש, שתייהן בהגמוניה הפולנית.

הסכנה היתה מוחשית, אך מן השמים הוזמן אז לקובנא רבי יאשע בר מברסק, שהיה מגדולי מעריציו של רבי יהושע לבי. נערקה התייעצות כיצד לבטל את העלילה, ולבסוף התקבלה הצעתו של האוצר להורות לכל יהודי העיר להגיע בשבת בבוקר אל כפר העיר ליד בית-המדרש הגדול. ואכן, בבוקר אותה שבת, ראתה קובנא מחזה שלא ראתה מימיה. אלפי יהודים עטופים בטליתות התקהלו בהמון, ויחד יצאו לכיוון בית השלטון בעיר. בהגיעם נעמד רבי יאשע בר והחל לומר מזמורי "שיר המעלות" שבתהלים כשהקהל חוזר אחריו פסוק בפסוק, והמקום היה לחירות אלוקים. והנה יצא נציג השלטון והכריז, כי "עדן עומד לנגד עיני השליט הממונה ההודר מלפני כמחצית השנה, בה ערכו יהודי העיר תפלה לשלום הקיסר אלכסנדר השני, והוא ראה את הרב הקדוש בתפלה, ואינו יכול להעלות על הדעת כי הוא יתן יד למורדים במלכות, ולכן ההלשנה בטלה!" וכך בטלה העלילה וקובנא היהודית שבה לפרח ולשגשג.

ויאמר אליעזר (א.ט) עוד ורצה, כי הלא תמצא כי כל המלכים וגדולי העמים יתחבמו לפאר מלכותם פעם מקבד, ומה גם בעם ישראל, כי שם ומעלה מיוחדת לו, ואין לך אמה ששקטה בישראל שלא היתה מעלה על כל האמות, כבוד היו צריה לראש, לזה אמר מקדש חדש הנה בני ישראל המקבדים בהם העקר במלכות יותר מהמצרים ובהם הם מתכבדים, וכי יצאו מהעיר תהיה העיר פחותה ובוזיה, לזה הבה נתחבמה לו וגו' פן יצא מהעיר באמצעות סבה כי תכראנה מלכותה, וכו'.

והראיה אתיחיד (ג.ו.י) שראתה עמו אור גדול, וה' עשה בן כדי שתגדל מעלת הילד בעיניה. גם לשעם שידשו ו"ל בפתוח והנהיגו ער ככה שרמו על ישראל שהיו בוכים בגלות וכו' להראותה האור הסומך למשה:

ויאמר ה' ראה (ג.ו.י) - עוד ורצה באומרו ראה ראיתי ב' ראיות, אחת שישלמו ברורי ניצוצי הקדשה ואין להם עוד הנאה בגלות, וכאמרו ו"ל בפסוק ויגדלו את מצרים, עשאוה כמצודה שאין בה דגן, וכמצודה שאין בה דגים, ועוד ראיתי, שעבבתם שם תרע להם להסמינם בקלפה בטמאה, כמו שכתבתי:

וארד להציג (ג.ח.א) - והבטחנו כי לעתיד לבוא ישפיע בנו אל עליון תורת חיים שבשער החמשים, והשגתו הוא באמצעות הגליות, ובפרט גלות האחרון אנו משיגים הדיבר, וטעם שנסתכנו ישראל במצרים בברור שער החמשים, לצד שלא היו בגליותה מה שאין בן דורות האחרונים באמצעות תורתם ישגו לכנס לשער החמשים ולהוציא בלעו מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטמאה, ומעתה כל שהיה ה' מוציא ישראל קדם זמן כל-שהוא היו ממעטים הברור, והיו מתמעטים במושג, ולזה הוציאם בנקדה האחרונה של מ"ט וקדם שיכנסו לשער החמשים, והוא אומנם ו"ל וגאלם מיד:

דברי הימים

האגדה המובאת ב"ספר הישר" ובספר "דברי הימים של משה רבנו", על-כך ששמה רבנו היה מלך בארץ כוש במשך ארבעים שנה טרם בא לגאול את ישראל, העניקה לבני כת צבי שבזאת האמונה לאחר התאסלמותו של משיח השקר שבתי צבי ש"י בשלהי שנת תכ"ו, כי עתיד הוא להחליט את כל ארבעים שנה, כפי שכתב ר' לייב ב"ר עוזר בן-התקופה בארצו, וכך תורגם: "כי נאולה הראשונה תהיה האולה האחרונה, וכמו ששמה רבנו נעלם ארבעים שנה בארץ כוש, כן מוכרח גם שבתי צבי להיות נעלם ולאחר ארבעים שנה יתגלה". והוא מספר, כי חיים מלאך שהסתתף לחבורתו של רבי יהודה חסיד בעלייתו לירושלים, ולמעשה היה שבתי צבי מובהק, טען באוזני מעריציו כי שנת הסת' היא שנת תס"ו תהיה שנת הגאולה בידי שבתי צבי, ו"משחלחל הזמן ומשיח לא בא, נעשה שפל בעיני הבריות ולא האמינו בו". ומעניין שר' לייב ראה בו כאחד ש"בתחילה היה באמת בקדושה, ולאחר מכן דבק בו חיים מלאך והסתרא אחר דבק בו, עד שגם הוא היה מבורש מאמרים מהוהר הקדוש של ש"צ ואומר שש"צ הוא גואל צדק". מאמיניו של חיים מלאך שעלו לירושלים, והמתו לאנאלה בשנת תס"ו ותחלתם נכבדו, חזרו ורובם לא צותיהם לאחר שהיראים שבבני החבורה כילו את הקוצים מן הכרם וגירשו מעליהם, אך מיעוטם לצערנו המירו את דתם, גם יעקב פראנק שר' טען, כי נשמת ש"צ בקרבו והוא גלגלו של המשיח, טענה שהוא גולל ארבעים שנה לאחר מותו של ש"צ, וכפי שהגואל הראשון נעלם לתקופה של ארבעים שנה, כך עתיד גואל אחרון להיעלם לתקופה כזו, והוא דומה ליהושע שנאל את בני ישראל להכניסם לארץ ישראל לאחר שהיו במדבר ארבעים שנה. אלא שגם פרט זה היה חלק ממשקריו של פראנק, שכן ש"צ מת בשנת תל"ו והוא גולל רק בשנת תפ"ו, דהיינו ארבעים ותשע שנה אחריו ולא ארבעים, ולכן היה נוהג לזייף את שנת לידתו כדי שיתאים לחשבון ארבעים שנה ממותו של ש"צ. מעניין לגלות בספר "לקט שמואל" שבו ליקט המחבר ר' שמואל מייבוש כהנא ב"ר יוזפא כ"ץ נכד הסמ"ע מדרשים של התורה, והדפיסו ביבציאה בשנת תנ"ד, בערך "משיח" כתב. "מה גואל ראשון משה נגלה ונכסה (מ' שנה) כן גואל אחרון, והרי משנת תל"ד וה' דא דא נעלם עד תע"ד מ' שנה, יבוא א"ה יעובד ערך שתי שנים", וגם על ספרו דהתריע בר"מ קרענעל בהנהגותיו על "שם הגדולים" כי "נראה להדיא דארסו" אר"ם השב"ץ אחוזתו, וצריך עיון גדול על דלא דנו ספרו דהשליפה" (וכפי שהתריע על הספר "ילקוט דוד", ראה במדור "יוסיף דעת" בגיליון זה) וכן התריע על-כך האמרי "אמת" מגור, שהיה כידוע בקי נפלא בספרי רבים ובעין עין חדה לזיהוי יזיפים והוספות זרות, לפלא הוא שהספר זכה להסמכות רבות של גדולי הדורות, אך כך המזידיים ואומרים שידי זדים שלטו בו והכניסו בו הוספות שלא על-דעת המחבר, והרובה יאמין.

רבי דב בריש מיןזליש רבה של ורשא, היה שתדלן נודע בפני המלכות למען הכלל והפרט, ולא פעם אף הכניס את עצמו בצרה עקב השתדלותו, והוא עצמו היה שרוי בסכנה כאשר הלשינו עליו בפני השלטונות והוציאו את דבתו רעה בפניהם. אך הוא לא שת לבו לכך, והמשיך בפעולותיו להצלת אחיו בני ישראל, וטרם לעתים גם למען אלו שאינם מבני ברית מרב רחמיו על כל אנוש שנבאר בצלם. פעם התבטא, כי את דרך השתדלותו במסירות נפש למד ממושה רבנו, שכן בשעה שברח משה ממצרים והיה נתון בסכנה לאחר שהלשינו עליו לפני פרעה ובגר למדון, מיד כאשר ראה שנעשה עון לבנות יתרו, מסר נפשו עליהן ונחלץ לימיו. וזאת אף שהיה אז בורח הנמלט מפני חרב פרעה ונתון בעצמו לסכנה. ללמדך כי שתדלן למען האזלת לא חושב על עצמו לעולם.

וידועים דברי מרן הבעל-שם-טוב, כי לעתים ישנה נשמה מישראל שיוצרת לעולם הזה וחיה שבועים שמונים שנה ולמנלה מזה, רק כדי לזכות לעשות טובה ליהודי. וכן היה רבי שלמה מקרלין אומר, כי כדי לעשות טובה ליהודי, צריך להיות מוכנים ללכת בתוך הבז ונשקע בו עד הצואר...

באחת העירות בהגהרה, התפרסמה עלילת שקר ששונאי ישראל העלילו על יהודי העירה, ומיטב השתדלנים היהודים נחלצו לבוא לעזרתם. כמה מוכדי פרשבורג בראשות החת"ס סופר, יצאו להפגש עם ראשי השלטון כדי להשתדל בעד אחיהם, אך בבואם אל הבנין המקומי גלו, כי הפקיד המקנה על הענין יצא לסעד את סעדת הצהרונים. בקשו הפרנסים לשוב על עקבותיהם ולבוא בהודמנות אחרת, אולם החת"ס סופר הודיע שהוא נשאר להמתין במקום. "ביצד יכולים אנו לחזר בידים ריקים לשלמות שבאנו, וללכת לסעד את ארוחת הצהרונים שלנו, כאשר לא הועלנו מאומה ועדיין אחינו היהודים סובלים ונתונים במצוקה!" אמר. אולם אחד מבני החבורה טען: "כלום מביאים אנו תועלת בכך שאנו נעמד כאן מחוץ לדלתו של הפקיד ונמתין לבואו? הרי אין טעם בכך ולא תועלת, ומוטב אפוא שנשוב לביתנו לסעד, ולאחר מכן נשוב לכאן כדי למלא את משימתנו". השיב החת"ס סופר: "שתדלן שהולך להשתדל בשביל יהודי אחר ומבקש להצליח בעזר מקורו, חייב לחוש בעצמו כי לא בחרו הדבר אמור, אלא בו עצמו. הוא חייב להרגיש את כאבו וסוריו של חברו באופן בה מוחשי, כאלו מדבר בו עצמו והוא מבקש ומתחנן בעד נפשו שלו. נה, וכי בסעדת-צהרונים ישנה בחדר חמים ונעים, תרגישו את הצער של חברים הסובלים ותחושו כי אתם עומדים במקומם? נשתתקו המלכים ולא אמרו יותר דבר, והמשיכו להמתין עד בואו של הפקיד, כדי להעביר את רע הגזרה ולהקל מסבלם של אחיהם בני ישראל.

שנה אחת בליל הסדר, הבחינו בני ביתו של רבי אלתר בידרמן מללוב בבני-ברק, כי הוא חלש ביותר והבינו

בפניו את דאגתם מחלשתו. "מה אעשה? הרי סחבתי השבוע שקים כבדים" התנצל, אך לא הוסיף מאומה, למרות שבני המשפחה לא הבינו על אילו שקים הוא מדבר. עברו כמה שנים מאותו ליל הסדר, ויום אחד נקלע יהודי זקן אל בית-מדרשו של רבי אלתר בשעה שערך את שלחנו, ובשראה את פניו נפלטת מפיו זעקת-שבר שנשמעה בהיכל כלו. בפיק-פרקים נגש הזקן אל הרבי, התנצל בפניו עמוקות ובקש את סליחתו. לאחר מכן ספר לקהל, כי לפני שנים התהלך ברחוב יומים לפני חג הפסח, וראה כי במקום מתקיימת חלוקה של 'קמחא דפסחא'. "ראיתי כי מחלקים את מוצרי החג ביד נדיבה, וחפצתי גם אני לקבל, אלא שלא ידעתי אל מי לפנות ושערת כי בודאי ישמית המקבלים סגורה מזמן, ואי אפשר להצטרף עתה יומים לפני החג. הסתובבתי אנה ואנה, והנה נגש אלי יהודי נשוא פנים והוא שואל אותי אם אני זקוק לעזרה. ספרתי לו כי בביתי עדין שורר מחסור במוצרי החג, והנה אני רואה כי באן מתקיימת חלוקה ביד-המלך. עודיני מדבר, והאיש רץ ונחל לשאת מבאן וממש חבילות ושקים עם כל טוב הארץ. והוא לא הסתפק בכך, אלא בקש לדעת אם אני זקוק לעזרה לשאת את החבילות אל מכוניתי, וכשספרתי לו שני רכב בשוה, ירד מיד אל הבכיש לצד מונית, ובארוזי העמים את כל החבילות אל הרכב. ועדין לא סים מלאך החסד את מלאכתו, אלא הצטרף אלי בנשיעה כדי לסיע לי בפריקת החבילות והבאתם לביתי. כמה מאשר הייתי! כיון שאני מתגורר במקומה העליונה בבנין, והנה מצאתי יהודי בעל-חסד שמסכים לשאת את כל החבילות עד מפתן ביתי. עתה הבנתי כי איש החסד לא היה אלא הרבי הצדיק שלכם, ומהרתי לבקש את סליחתו על שהטרחתי מנהיג מקדש בישראל."

על מרת שרה שנירה מחוללת תנועת "בית יעקב", ספר פעם אחד העסקנים, כי נכנס לביתה לברך דבורמה בעניני הכל, והשעה היתה שתיים אחר הצהרונים. היא ישיבה ליד השלחן כדי לסעד את לבו ולפניה היה מגש עם הארוחה, ועוד בטרם הספיקה לברך 'המוציא' ובקר התשובו לפניו שתי נשים שבורות לב שפניהן העידו על אסון שארע להן, ושפכו את מרלכן לפניו. האם הזקנה של מרת שרה, שעמדה במטבח להקין כוס חלב למען פתה שמסרה את נפשה למען בנות ישראל, סברה לעסוק כי עדין לא בא לפי פתה בזאת פת וכוס חמה מאז הבקר. היא נאנחה עמוקות והתאוננה "למה אין מניחים לבתי לחיות ומאבדים את זוחותיה?" בדבריה הגיעו לאזני הבת הצעירה, והיא נחפזה להכנס אל המטבח ואמרה בטון מרגיע: "אמא, יהיה טוב בעזרת ה' יתברך. תנוח דעתך, שכן מניחים לי לחיות, אני חיה ועוד אמשיך לחיות גם אחרי מותי. הנשים הללו שנמצאות כאן זקוקות לאזן קשבת ולכתה תוסכת, אלך עמן כדי לסיע להן, נפרדה לשלום מאמה, הויתרה את ארוחתה על השלחן, ויצאה עם הנשים לחטף עוד מעשה חסד ועוד הטבה עם האזלת.

ויקצו מפני בני ישראל

(א, יב)
תבנת ויקצו מטעמות בטעם זקף גדול, שהוא טעם מפסיק גדול, כי המצריים הם קרוב מבני ישראל עד שלא היו מסגלים אף להסמיק את עצמם בדברים עליהם, ומרב תעובם אותם לא היה מצופים אותם יתר בכשר אחר... (אוצרות תהוד)

וכן מרמז טעם זקף גדול על תבנת ויקצו, שהולך שנאתם של המצריים את בני ישראל בכך שבכל מקום היו נתקלים בהם, ונטווחתם בכל פנה ובכל מקום וזוהי לצנינים שניניהם, ולכן מטעמות התבה בוקף גדול שהוא טעם מפסיק, להורות שהמצרים קצו בכל דבר בחייהם חתוך שנאתם את ישראל, והופעתם בכל מקום גרמה להם לקץ בכל האה בעטים. (הוצאת שוק)

ומשה היה רעה את-צאן יתרו חתנו

(א, יב)
התבות ומשה היה רעה מטעמות בטעם רביע מאריך תביר, כי נגזר הרביע מביל תמיהה, איך היה משה כשר לעדות? והרי אמרו בספרות שרועה פסול לעדות מפני שחשוד להאכיל את הצאן בשדות אחרים! והרי במשיב נגזר התביר שנעמיתו כחשודה, ומזה חתשובה? "את-צאן יתרו חתנו", שלא היה הצאן של משה, וכן שאן אדם חוטא ולא לו, לא היה חשוד להאכיל בשדות אחרים, ומפילא הוא כשר לעדות... (הפשיטתים תהוד)

כייפקר ה' את-בני ישראל

(א, יא)
בטעם קרמא ואולא, כפי הרמז הודיע על התבות "ומרורו את חמיהם" המטעמות בקרמא ואולא לרמז שבגלל קשר השעבוד הקרמא יצאו ישראל קרם חמון שגור עליהם, וגם כאן הרמז בקרמא ואולא, שגני שגור וזו לפקידה לצאת לפני חמון, ומפרש הפסוק את בבת הדבר "וכי ראה את-עננים" והינו קשר השעבוד, ולכן פקד ה' לפני זמנם להוציאם מהגלות. (ההשקפה)

וכן יש רמז בזה בפסוק "וכן ערי מסכות לפרעה את-פתם ואת-עמם", שתבנת וכן מטעמות בטעם אולא ברש, כדי לרמז קשר השעבוד של בנות ערי המסכות שהיתה עבודה קשה, כפי שאמרו חז"ל שפרעה גור עליהם לבנות בארמה לחה וכל הבנינים היו שוקעים בחול, ולכן קצר להם הקנה את הגלות, ובגלל וכן בעבודת קשה, הקרימו ואולו לצאת מהגלות. (שערת צבי)

מדגש

על הפסוק "אלמו העבריים נראה אלינו" מוכיח ברש"י: "ויד" יתירה, רמז ל"י מכות. ברש"י, יטן". את מקור הדבר מצא רבי שלמה אהרן ורמקור מנחם הגניזי ובעל "פתי מדרשות", מ'מדרש חסרות ויתירות': "ולמה נתיב העבריים בשני ויד" יתר מכלל המאמר? שכן אמר חסד"ה למשה, אפילו אין פרעה משלח את ישראל, אלא על-פניו כי נשלח וכן אין מושלח אני מביא עליו עשר מכות". ורש"י אומר שם לעוד כמה מאמרים שהובאו ברש"י ולא נמצא להם מקור, כמו "עקב בחמישה מקומות מלא ואלהיו חסר בחמישה מקומות, עקב נטל אות משמו של אלהיו לערבו", ולא נמצא מקום לדרוש זה בדברי חז"ל, ובאמת הדבר כתוב במדרש זה, והוא הפסוק מכתב-יד.

יש להעיר, שכתב החסידות שכתבו בפרשור רש"י בשם "רש"י", הן החסידות ומהאחרות שלא יצאו מפתח ד' רש"י, אף שרבים טועים ומניחים אותם אליו. החסידות נדפסו בפניו פסוק אמשיקדם תנ"ט, ביד מדרש זקן, והנה לשמע בדברי רש"י חרפה דברים בדיוס וזרים ששקטם לדבריו מתוך ששה חבורים, בהם 'הגהות' של רבנו עובדיהו ו'שמות חבורים' בדיוס נוספים, וזלם למעשה זיוף של המוציא לאור עצמו. חלק מהחוספות הולות נוסטו ממקורות המקרא הנאות, לאחר שגדולת הולות התינוע על-פני רבי אפרים ללמן מרגלית מבורח: אולם רבות מהחוספות נותרו עד היום, ובטעות מניחים להם חשיבות, כמו הסגולה למר פסוק המתחיל ומסיים באותיות של שם האדם, שלא לשבח את השם ביום הדין בבית-דן של מעלה, והזיוף הכניסו בפרשורו, למה ובטעות נחשב כאלו רש"י מוזיר סגולה זו.

ממכה

מספר על יהודי פתח מתימן, שהיה קמץן המתקשה להפדר ממועותיו. פעם בקשה אשתו לתפר לעצמה שמלה עשויה משי, ובגלה הפיל חפש אמתלה כיצד להתחמק מהבקשה בצורה נכונה. הדבר היה שביע של פרשת שמות, ובשבת קדש הוציע לאשתו כי תמכד בסמוך לבית-הנסקס ותאזין לקרית-התורה, 'ותשמיעי' כמו אונג' כיצד אני מתייעץ עם קהל המתפללים האם יש בנמצא אריג משי קור שאת חפצה בו, או לא'. בקהלות תימן נהגים כדוד לקרא בפרשת שמות את התפסרה של 'הודע את-ירושלים' בספר יחזקאל (אן פרב) וקבלות ישראל לא קוראים הפסרה זו שיש בה נבואה קשה על ישראל, ובמסכת מגילה מספר 'מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרוב' אליעזר הודיע את-ירושלים את-תועבתיה, אמר לו עד שאתה בודק פתעבות ירושלים צא ובידך פתעבות אפק. בדוק אחריו ומצאו בו שמוץ פסולי'. מידענה המקצן דאג מבעוד מועד לרכש את עלית הפופטי, ובשעה שקרא בקול את התפסרה לאזני המתפללים פתעה, והגיע לפסוק 'שש ומשי ורקמה', בשב את לשונו במכון ואמר בקול רם 'שש ומשי ורקמה'. מיד מהרו המתפללים לתקנו וקראו בקול: 'משי, משי', שפרשו בערבית 'מין', והתמיהה הבינה כי המשי - משי, כלומר משיי האין איננו ואין להשיג...

וזאת "א' מי יזום אלם א' חרש א' פקח א' עור" - מה מקומו של פקח בין בעלי-המומים הכללו, בין אלם, חרש וגור? אלא שפעמים הפקח הוא בעל-מום, זה שרואה את עצמו חכם מחכם, בקי בכל ענין ומבין בכל דבר, ואינו שואל עצמו מן הזקנים והחכמים. וכפי שאמר רבי מאיר מפרימישכל על דברי רש"י בפרשת קרח: "וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זו?" - מה ראה לשטות זו להיות פקח... (שיח הפרשה)

הפצ"ת
ועד הפצת תורה

ספרי 'שבת טיש' ו'מידות טיש'
בחנויות הספרים המובחרות
לכמויות במחיר מיוחד: 02-5806777

5806777@GMAIL.COM